

נספח

קורט חשיבה 1: רוחב

כל אחד מהשיעורים של קורט חשיבה 1 מתוכנן לעודד תלמידים להרחיב את חשיבתם. טעות שכיחה בחשיבתם של מבוגרים וצעירים כאחד היא הנטייה להסתכל על דברים בצורה צרה מדי — לדוגמה, הם מאמצים עמדה של שיפוט מְדִי על סוגיה כלשהי ואז משתמשים בחשיבתם על-מנת להצדיק עמדה זו במקום לחקור לעומק את הסוגיה הנדונה. שיעורי קורט חשיבה 1 מגדירים שטחי תשומת-לב שאליהם אפשר לכוון את החשיבה: חיפוש נקודות חיוביות ושליטיות; שקילת כל הגורמים; השלכות ותוצאות; מטרות ויעדים; הערכת קדימויות; הבאה בחשבון של נקודות המבט של האחרים. באמצעות הפעלת מאמץ חשיבה מכוון במשך השיעורים למקד את את חשיבתם בשטחים אלה, התלמידים מפתחים את ההרגל להרחיב את חשיבתם. מחקר הראה שהשימוש בשיעורים אלה השפיע באופן משמעותי על הגדלת מספר ההיבטים הנלקחים בחשבון של מצב נדון.

הטיפול ברעיונות (חיובי, שלילי, מעניין — חש"ם). בחינה מכוונת של רעיון באמצעות מציאת הנקודות החיוביות שבו, הנקודות השליליות והנקודות המעניינות, במקום לקבל אותו מיד או לדחות אותו על הסף.

גורמים מעורבים (שקול את כל הגורמים — שכ"ג). הסתכלות רחבה ככל האפשר על מכלול הגורמים המעורבים במצב, במקום רק על מספר גורמים בולטים.

חוקים. החוקים והעקרונות הבסיסיים המעורבים — צירוף של שני השיעורים הראשונים.

השלכות ותוצאות (תוצאות ותולדות — תו"ת). הבאה בחשבון של ההשלכות בטווח הקצר, בטווח הבינוני ובטווח הארוך.

יעדים (שאיפות, מטרות, יעדים — שמ"י). בחירת יעדים והגדרתם. הבהרת היעדים של החושב עצמו והבנת יעדיו של הזולת.

תכנון. התכונות והתהליכים המעורבים בתכנון — צירוף שני השיעורים הקודמים.

עדיפויות (עדיפויות ראשונות בחשיבותן — ער"ב). בחירה מתוך מספר אפשרויות וחלופות. קביעת סדר עדיפויות.

חלופות (חלופות, אפשרויות, ברות — הא"ב). יצירת חלופות ובררות חדשות במקום להרגיש מחויבות לאפשרויות הגלויות לעין והמובנות מאלהן.

החלטות. הפעולות השונות המעורבות בהחלטות — צירוף מרבית השיעורים הקודמים.

מה חושבים אחרים (מח"א). התרחקות החושב מנקודת המבט שלו עצמו על-מנת שיוכל להביא בחשבון את נקודות המבט של כל האנשים האחרים המעורבים במצב.

קורט חשיבה 2: ארגון

חמשת השיעורים הראשונים של קורט חשיבה 2 עוסקים בחמש פעולות חשיבה שגרתיות. כל אחת מאלה הופכת נושא לתשומת-לב מכוונת כך שהתלמידים יכולים להשתמש בהן בצורה מסודרת: שאילת שאלות מסוימות וחיפוש תשובות מסוימות. חמשת השיעורים הבאים עוסקים בארגון הכולל של החשיבה שיאפשר להשתמש בה בצורה מכוונת ופורה. הכוונה היא להתייחס אל החשיבה כאל פעולה מאורגנת ולא כאל שוטטות

אקראית ודילוג מעניין לעניין, כשדבר אחד גורר את השני. חלק מחמשת השיעורים האחרונים מתייחס לתהליכים שנלמדו בקורס חשיבה 1 (רוחב), למרות זאת ניתן להשתמש בשיעורים גם אם התהליכים טרם נלמדו, אם מדלגים על מראי המקומות המתייחסים לקורס חשיבה 1.

זיהוי. המאמץ המכוון לזהות מצב (סיטואציה) כך שיהיה קל יותר להבין אותו או לטפל בו.

ניתוח. שני סוגים של ניתוח. הפרדה מכוונת של היבטים שונים של מצב כדי לחשוב עליו בצורה יעילה יותר.

השוואה. שימוש בהשוואה על-מנת להבין היטב את המצב. בדיקת נקודות הדמיון והשוני בהשוואות המבוצעות.

בחירה. המאמץ המכוון למצוא משהו הממלא את הדרישות. בחירה מתוך אפשרויות שונות.

מציאת דרכים אחרות. המאמץ המכוון למצוא דרכים חלופיות להסתכל על הדברים.

התחלה. הפעולה המעשית של עצם התחלת החשיבה על משהו. מהו הדבר הראשון שיש לעשותו?

ארגון. הפעולה המעשית של ארגון הדרך שבה מתמודדים עם מצב מסוים.

מיקוד. התבוננות בהיבטים שונים של מצב מסוים, בעיקר הזיהוי הברור של ההיבט שעליו חושבים כרגע.

גיבוש. מה הושג עד כה? סיכום והבהרה של מה שכבר נעשה ומה שטרם נעשה.

סיכום. הגעה למסקנה מוגדרת, אם יש בכך הצהרה שאין אפשרות להגיע למסקנה מוגדרת.

קורס חשיבה 3: אינטראקציה

קורס חשיבה 3 עוסק במצבים שבהם מעורבים שני אנשים. החושב כבר אינו מתבונן בנושא הנדון אלא בחשיבה של מישהו אחר. מדובר בשטח הוויכוח, הדיון, הסכסוך, הדיעה וכו'. השיעורים מציגים דרכים להערכת ראיות. הם גם בוחנים את השיטות השונות שבהן משתמשים כדי להוכיח טענה ואת שני סוגי הטענות העיקריים. מוצעים שני תהליכים מעשיים שיעזרו לפתור סכסוכים: "בחנו את שני הצדדים (בש"ץ)", "מסכימים, חלוקים, לא רלבנטי" (מח"ל). המטרה של קורס חשיבה 3 היא לעודד תלמידים להקשיב למה שנאמר ולדעת לשפוט את ערכם של הדברים הנאמרים. השיעורים גם מעודדים את התלמידים לאמץ גישה קונסטרוקטיבית ליישוב סכסוכים.

בחנו את שני הצדדים. תרגול מכוון בבחינת טענותיהם של שני הצדדים בוויכוח במקום לתמוך באופן עיוור בצד אחד.

ראיות: סוג. סוגי ראיות שמציגים בוויכוח. הבחנה בין עובדה ודעה.

ראיות: ערך. תרגול בהערכת ערכה של ראיה. לא כל הראיות הן בעלות ערך שווה.

ראיות: מבנה. בחינת ראיה: האם היא עומדת בפני עצמה? האם היא תלויה בראיה אחרת שגם היא תלויה במשהו אחר?

מסכימים, חלוקים, לא רלבנטי. מיפוי שטחים אלה במטרה להגדיל את שטחי ההסכמה ולצמצם את שטחי המחלוקת.

להיות צודק 1. שתיים מהדרכים העיקריות להיות צודק: (1) בחינת הרעיון עצמו, ההשתמעויות שלו והשפעותיו; (2) התייחסות לעובדות, סמכות, רגשות.

להיות צודק 2. שתי הדרכים האחרות להיות צודק: (1) שימוש בשמות, תוויות, סיווגים; (2) שיפוט, כולל השימוש במילים שמייחסות ערך.

להיות טועה 1. הגזמה — הכללה מוטעית, תבואת דברים לכלל קיצוניות. ביסוס מסקנות רק על חלק מהתמונה.

להיות טועה 2. שתי הדרכים האחרות להיות טועה: שגיאה ודעה קדומה.

תוצאה. מה הושג בסופו של הוויכוח? שבע רמות אפשריות לחשיג משהו גם כאשר לא הושגה הסכמה מלאה.

קורס חשיבה 4: יצירתיות

לעתים קרובות מדי מניחים שרעיונות יצירתיים נובעים רק מהשראה ושאי אפשר לעשות דבר בעניין זה. **קורס חשיבה 4** מביא את הטכניקות, השיטות והגישות היצירתיות הבסיסיות. מתייחסים כאן ליצירתיות כאל חלק רגיל של החשיבה, הכולל תהליכים הניתנים ללמידה, לאימון וליישום בצורה מכוונת. חלק מהתהליכים עוסקים בבריחה מרעיונות מגבילים. אתרים עוסקים בגירוי (פרובוקציה) של רעיונות חדשים. הגדרת הבעיה היא חלק חשוב של היצירתיות, וכך גם השיפוט וההערכה של פתרונות מוצעים.

כן, לא ופז. "פז" הוא אמצעי שבא לציין שמשמשים ברעיון מסוים באופן יצירתי ללא שיפוט או הערכה מידיים.

קיש קפיצה. השימוש ברעיונות לא בגלל מה שיש בהם, אלא בגלל הרעיונות האחרים שעשויים לנבוע מהם.

מילה אקראית. הכנסת רעיונות אקראיים עשויה לשנות את המצב.

אתגור תפיסה מקובלת. העמדה למבחן של ה"בלעדיות" של קונצפטים מקובלים עשויה להוליך לדרכים אחרות לביצוע דברים.

רעיון שליט. במרבית המצבים קיים רעיון שליט. על-מנת להיות יצירתיים יש למצוא דרכים לברוח ממנו.

הגדרת הבעיה. השקעת מאמץ בהגדרת בעיה בצורה מדויקת עשויה להקל על פתרונה.

תיקון פגמים. זיהוי הפגמים של רעיון וסילוקם מתוכו.

שילוב. בחינת התכונות של פריטים שלכאורה אין קשר ביניהם עשויה להצמיח רעיונות חדשים באמצעות מיזוג או שילוב.

דרישות. מודעות לדרישות שאותן יש למלא עשויה להשפיע על יצירת רעיונות.

הערכה. האם הרעיון ממלא את הדרישות; מהם יתרונותיו וחסרונותיו?

קורס חשיבה 5: מידע ורגשות

מידע ורגשות הם הבסיס של כל חשיבה. חשיבה תלויה במידע ומושפעת מאוד מרגשות ותחושות. **קורס חשיבה 5** עוסק בתהליכים הקשורים במידע — כגון שאילת שאלות, שימוש ברמזים, ניחוש, אמונה, דעות "מן המוכן" ושימוש מוטעה במידע. הוא עוסק גם ברגשות ובערכים. מטרת **קורס חשיבה 5** היא לעורר מודעות להשפעות אלה — לא לשנות אותן. התלמידים מתאמנים בזיהוי המידע העומד לרשותם, זיהוי המידע שעדיין דרוש להם וכיצד להשתמש במידע. הטכניקות שבהן משתמשים בשיעורים תוכננו כדי לפתח בקרב התלמידים יכולת אבחנה והקפדה.

מידע. ניתוח המידע ובחינת שלמותו. איזה מידע שהיינו רוצים בו עדיין חסר?

שאלות. שימוש מיומן בשאלות. מטרת וכיוון השאלות. שאלות מסתעפות ושאלות מתכנסות.

רמזים. רמזים, הסקת מסקנות, השתמעויות. איך להשיג מירב החיץ (אקסטרפולציה) ממידע נתון. קיבוץ ושילוב דברים.

סתירה. קפיצות דרך לא מוצדקות, מסקנות מוטעות ושימושים בלתי-נכונים אתרים במידע.

ניחוש. הימוש בניחוש כאשר המידע בלתי מושלם. ניחושים טובים וניחושים גרועים.

אמונה. אמינות. כיצד אנו מעריכים את המידע שבידינו. הוכחה, ודאות, אמונה, הסכמה כללית, סמכות, אמצעי תקשורת, ניסיון, סיפורים, וכו'.

מן המוכן. תחליפים מקובלים לחשיבה עצמית — סטראוטיפים, קלישאות, דעות קדומות, דעות מקובלות וכו'.

רגשות ואגו. הדרך שבה רגשות מעורבים בחשיבה. רגשות רגילים ורגשות הקשורים באגו (הצורך להיות צודק, ניסיון להיות משעשע, הצטדקות וכו').

ערכים. ערכים קובעים את החשיבה ואת ההסכמה עם התוצאה. הוקרות הערכים המעורבים במקום לנסות לשנות אותם.

פישוט והבהרה. מהי השורה התחתונה? מהו המצב? על מה נסבה החשיבה?